

Povijesni prilozi, god. 28, br. 36 (292 str.) – br. 37 (404 str.), Zagreb 2009.

Hrvatski institut za povijest u 2009. godini objavio je dva broja svojeg redovitog časopisa *Povijesni prilozi*. Prvi broj podijeljen je u tri cjeline – *Članci* (7-229), *Izvešća sa skupova* (231-235) te *Ocjene i prikazi* (237-286). Prva cjelina, ujedno i najopsežnija, sadrži šest izvornih znanstvenih radova, dva pregledna rada te jedno prethodno priopćenje.

Rad kojim započinje cjelina *Članci* rad je Lovorke Čoralić pod naslovom *Hrvatski iseljenici i mletačka "Scuola grande S. Marco"* (9-22). Autorica istražuje povezanost jedne od najpoznatijih bratimskih udruga u Veneciji, bratovštine *San Marco*, i hrvatskih iseljenika stavljajući naglasak na njihovu zavičajnu, društvenu i profesionalnu strukturu. U završnom dijelu rada posebna se pažnja pridaje kulturnim i umjetničkim prinosima, pri čemu se prije svega ističe uloga poznatog hrvatskog kipara s prijelaza iz 15. u 16. stoljeće – Ivana Duknovića.

Sljedeći članak napisao je Domagoj Madunić te – kako se može vidjeti iz naslova koji glasi *Mjera grada: zadarski popis stanovništva 1527. godine* (23-63) – detaljno analizira najstariji sačuvani zadarski cenzus iz 1527. godine, na temelju čega obrađuje demografsku sliku Zadra u prvoj polovici 16. stoljeća. Uz demografsku, autor donosi i cjelokupnu društvenu sliku Zadrana toga razdoblja, kao i tijek migracija stanovništva. U radu je uz tekst priložen i velik broj tablica te nekoliko grafikona.

Kulturno-povijesnom tematikom u članku *Prilog razmatranju doprinosa Pavla Skalića hrvatskoj i europskoj humanističkoj baštini* bavi se Zrinka Novak (65-87). Autorica analizira stvaralaštvo toga poznatog hrvatskog humanista te daje pregled njegova burna života stavljajući tako Skalića u kontekst cjelokupnog reformatorskog pokreta u Europi 16. stoljeća.

Sljede dvije vojno-povijesne teme koje se tiču razdoblja turskih ratova. *Osmanska osvajanja u Slavoniji 1552. u svjetlu osmanskih arhivskih izvora* naslov je članka Dine Mujadževića (89-108). Analizirajući osmanske, ali i zapadne izvore, autor detaljno prikazuje ratna zbivanja 1552. godine, usred razdoblja najžešćih osmanskih napada te opisuje ratne operacije navodeći i njihove glavne protagoniste. Zaključno, autor naglašava kako su ta zbivanja bila prekretnica u daljnjem ratovanju Habsburgovaca i Turaka, ali su ostavila i dubok trag u formiranju granica na prostoru Slavonije.

Lidija Cerić napisala je članak *Varaždinski generalat u službi apsolutističkih težnji Bečkog dvora* (109-127). Nakon kratkog osvrt na osnivanje vojne granice, autorica se u ovom radu bavi ponajprije odnosima Hrvatskog sabora i Bečkog dvora te analizira događaje koji su uvjetovali da sva nastojanja hrvatskih staleža početkom 18. stoljeća za ukinuće Varaždinskog generalata i njegova pripojenja Civilnoj Hrvatskoj ostanu neuspješna.

Članak pod naslovom *"Ad maiorem Dei gloriam" ... (I. dio) Vjerske knjige među svećenicima Senjsko-modruške biskupije polovicom 18. stoljeća* napisala je Maja Matasović (129-150). Autorica na temelju preporuka knjiga senjsko-modruškog biskupa Jurja Vuka Čolića, koje on spominje u svojim kanonskim vizitacijama, istražuje razinu obrazovanja župnika spomenute biskupije te zaključuje kako je briga oko njihove naobrazbe, unatoč teškom materijalnom stanju, ipak bila velika. Na kraju rada priloženi su dijelovi kanonskih vizitacija biskupa Čolića i izvještaj za Župu Smiljan iz Čolićeve kanonske vizitacije 1753./54. godine.

Sljedeći je rad prethodno priopćenje pod naslovom *Astronomical interests of Valvasor, FRS*, autora Stanislava Južnića (151-160). Astronomska istraživanja velikog sedamnaestostoljetnog učenjaka Valvasora autor povezuje s njegovim članstvom u londonskom Kraljevskom druš-

tvu i prepiskom s Galeom i Halleyem, a u radu je poseban naglasak stavljen na Valvasorovu knjižnicu koja je danas sastavni dio knjižnice Zagrebačke biskupije – Metropolitane.

Vinicije Lupis napisao je članak pod naslovom *Dubrovčani u iseljeništvu poslije pada Republike* (161-184). Temeljeći svoje istraživanje na popisu Dubrovčana odsutnih iz domovine (1817. g.), autor navodi brojne sudbine dubrovačkih svećenika, trgovaca, pomoraca, intelektualaca, pustolova koji su nakon pada Republike otišli u razne dijelove svijeta, pa se na njih nailazi na prostoru od Orijenta do obiju Amerika. Na kraju rada priložen je potpuni izvor iz kojeg je autor crpio informacije.

Posljednji rad u ovom broju članak je Tomislava Markusa *Politička djelatnost Dragojla Kušlana 1847.–1867.* (185-229). Autor u radu detaljno analizira Kušlanovo političko djelovanje od sredine četrdesetih godina 19. stoljeća do njegove smrti, podijelivši ga na dva osnovna razdoblja, a na samom završetku daje i kratki osvrt na Kušlanova sociološka stajališta. Na kraju rada nalaze se prilozi s četiri odabrana teksta vezana za Kušlanovu političku djelatnost.

U drugoj cjelini ovog broja *Povijesnih priloga*, pod nazivom *Izvešća sa skupova*, Branko Ostajmer donosi izvještaj sa znanstvenog skupa *Život i djelo Andrije Torkvata Brlića* održanog 14. studenoga 2008. u Slavonskome Brodu.

Posljednja cjelina ovog broja, *Ocjene i prikazi*, sastoji se od ukupno četrnaest prikaza i recenzija kojima se predstavljaju nova ostvarenja domaće i strane historiografije.

Sljedeći broj *Povijesnih priloga* čine dvije cjeline pod nazivima *Članci* (9-344) i *Ocjene i prikazi* (345-398). Za razliku od prethodnog, ovaj broj *Povijesnih priloga* započinje uvodnim tekstom *Riječ urednice* (7) u kojem Irena Benyovsky Latin (glavna urednica časopisa), uz uvođenje čitatelja u tematiku broja vezanu uz 600. obljetnicu prodaje Dalmacije Veneciji od strane kralja Ladislava Napuljskoga, ističe planove i težnje novog uredništva za stvaranjem povremenih tematskih blokova u budućim brojevima. Nakon uvoda, u cjelini *Članci* nalaze se jedan pregledni rad i osam izvornih znanstvenih radova.

Prvi tekst, naslova *U okrilju Privedre – Mletačka Republika i hrvatski Jadran* djelo je Lovorke Čoralić (11-41). Ukazujući na ključne karakteristike hrvatsko-mletačkih odnosa tijekom mletačke uprave u Dalmaciji, autorica brojnim primjerima iz političke, vojne, gospodarske demografske te kulturne povijesti prikazuje veze i prožimanja istočnog Jadrana i Venecije. Makar sama ističe kako taj tekst ne može težiti cjelovitosti, autorica tim svojim radom svakako pridonosi boljem razumijevanju hrvatske i mletačke prošlosti.

Slijede dvije teme koje se tiču grada Zadra u kasnom srednjem vijeku. *Od tradicije "sedam pobuna" do dragovoljnih mletačkih podanika. Razvojna putanja Zadra u prvome desetljeću 15. stoljeća* članak je autora Mladena Ančića (43-96), koji na temelju bogate izvorne građe proučava djelovanje petorice najutjecajnijih gradskih plemića i daje nov pogled na događaje u Zadru s početka 15. stoljeća dovodeći ih u vezu s pobunama plemstva u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu protiv kralja Žigmunda Luksemburškog. Zaključujući svoj rad, Ančić smatra kako je uslijed svih tih previranja mletačka vlast 1409. godine za Zadrane postala jedina moguća opcija.

Članak pod naslovom *Tragom jedne Brunellijeve priče*, u kojem se analizira epizoda o predaji Zadra iz sinteze povijesti Zadra istog autora, napisao je Serđo Dokoza (97-115). Autor u radu teži pokazati na koji je način talijanski povjesničar Vitaliano Brunelli manipulirao podacima kako bi dokazao svoje tvrdnje o postojanju promletačke struje u Zadru i prije 1409. godine te ga time stavlja uz bok nekim radikalnijim iredentističkim povjesničarima.

Ante Birin autor je sljedećeg članka naslovljenog *Šibenski bilježnici – Pietrobono Pagano (1436.–1437.)* [117-189]. Uz autorov komentar na početku, u radu su objavljeni dokumenti (oporuke i brevijari oporuka) iz Državnoga arhiva u Zadru, notara Pietrobona Pagana, koji predstavljaju dragocjen izvor za proučavanje društvene i gospodarske povijesti te povijesti svakodnevnice srednjovjekovne šibenske općine.

“*U kriposti suetoga posluxe*” – *povijest barske patricijske familije Samuelis* naslov je članka koji je napisao Savo Marković (191-215). Autor kroz taj rad prati jednu od najstarijih i najvažnijih barskih patricijskih obitelji u vremenu od 14. do 17. stoljeća stavljajući je u širi kontekst tadašnjega višeg društvenog staleža, ali i društvene i kulturne povijesti uopće. Tekst je dopunjen s nekoliko rodoslovlja, a nakraju se kao prilog nalazi rekapitulacija spominjanja pripadnika porodice Samuelis u izvorima i historiografiji.

Kao i prethodni, ovaj broj *Povijesnih priloga* također donosi dvije teme koje se tiču vojne povijesti. O povijesti Istre i njezinoj ulozi graničnog područja Mletačke Republike i Habsburške Monarhije govori članak Dragice Čeč i Darka Darovca pod naslovom *Značenje seoskih utvrda uz mletačko-habsburšku granicu u ranom novom vijeku (217-246)*. U radu je detaljno opisana uloga nekih gradova, kaštela i utvrđenih krajeva sjeverne Istre te njihovih stanovnika u sukobima tijekom čestih ratnih opasnosti od 15. do 18. stoljeća.

Andrija Mladinić i Mihovil Anđelo Filiberi – časnici postrojbe “Croati a Cavallo” (iz društvene i vojne povijesti Dalmacije u XVIII. stoljeću) članak je koji su napisale Lovorka Čoralić i Maja Katušić (247-282). Autorice svoje istraživanje baziraju na detaljnom proučavanju života dvojice hrvatskih konjaničkih časnika, čime daju doprinos poznavanju elitne vojne postrojbe u mletačkoj službi znane pod nazivom *Croati a Cavallo (Cavalleria Croata)*, a time i uloge Hrvata u vojnim postojbama *Serenissime*. Na kraju rada nalaze se prilozi u kojima se donose oporuke dvojice spomenutih časnika.

Pitanjem uloge bana u 18. stoljeću bavi se Ivana Horbec u članku pod naslovom “*Homo principis et homo statuum*” – *banska služba za vladavine Marije Terezije (283-316)*. Autorica na primjerima banovanja Karla Batthyányija i Franje Nádasdyja, koristeći se spisima upravnih institucija i privatnom korespondencijom, prikazuje promjene u karakteru banske službe te odnose banova i hrvatskih staleža tijekom jačanja vladareva suvereniteta u drugoj polovici 18. stoljeća.

Rad kojim završava cjelina *Članci* napisala je Maja Šunjić, a nosi naslov *Stanovništvo Komina u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća (317-344)*. U njemu je korištena izvorna građa (matične knjige i stanje duša), a ciljevi su rada određivanje vremena nastanka Komina, povijesno-demografska obilježja tamošnjega stanovništva, opis strukture kućanstava i drugo. Na kraju teksta priloženi su popisi kućedomaćina prema stanjima duša pojedinih godina i tablice s podacima o ženskim osobnim imenima, dobi i spolu stanovništva te slavama rodova.

Ocjene i prikazi, druga cjelina ovog broja *Povijesnih priloga*, sadrži ukupno petnaest tekstova koji prikazuju recentna izdanja domaće i svjetske historiografije te periodičke publikacije.

Uz “mletački blok” drugog broja, brojna i raznovrsna tematika koja karakterizira oba broja *Povijesnih priloga* donosi mnoga nova saznanja o povijesti hrvatskih zemalja, posebice u razdoblju ranog novog vijeka. Stoga se nakraju može zaključiti kako objavljeni radovi čine iznimno vrijedan doprinos hrvatskoj društvenoj, političkoj i kulturnoj povijesti.

Filip Novosel